

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 15 mars 1918 kl. 10 f. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner dels om ändring i § 28 regeringsformen, dels om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i §§ 4 och 28 regeringsformen.

Närvarande: herrar Larsson i Västerås, Clason*, Bellinder, Hellberg, von Geijer, von Mentzer, Olof Olsson, greve Alexander Hamilton, von Zweigbergk, Meurling, Gullberg*, Janson i Kungsör*, Kropp, Räf, Sterne, von Sneidern*, Olsson i Broberg*, Sundberg, Persson i Tofta och Engberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 306, av herr *Engberg* m. fl. (i det följande kallad herr Engbergs motion) hemställa motionärerna, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i regeringsformens § 28, att dess sjunde punkt får följande lydelse: »Till prästerligt ämbete kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran».

Vidare har till utskottet hänvisats en inom andra kammaren väckt motion, nr 309, av herr *Möller* m. fl. (i det följande kallad herr Möllers motion) med hemställan, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av §§ 4 och 28 regeringsformen, att orden »av den rena evangeliska läran» i § 4 utgå och att § 28 bringas i överensstämmelse med denna ändring.

Till stöd för sin hemställan har herr Engberg anført följande:

»Regeringsformens § 28 innehåller bl. a. följande bestämmelse:

— — »Till prästerligt ämbete eller till annan tjänst, varmed är förenat åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap, kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran.»

Som *oundgängligt* kompetensvillkor för erhållande av lärarebefattning

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 5 saml. 6 häft. (Nr 7.)

i teologi eller kristendom vid statens undervisningsanstalter fordras alltså att sökanden bekänner den rena evangeliska läran. Att bekänna den rena evangeliska läran har emellertid en dubbel innebörd. Det betyder nämligen *antingen* formell tillhörighet till svenska kyrkan *eller* försanthållande av innehållet i svenska kyrkans bekännelseskrifter.

Därest innebörden är den *förre*, får icke den sökandes kompetens bedömas ur synpunkten av hans åskådningens överensstämmelse med innehållet i kyrkans bekännelseskrifter. Är innebörden åter den *senare*, måste kompetensfrågan uppenbarligen avgöras med hänsyn till den sökandes personliga ställning till innehållet i dessa bekännelseskrifter.

I det *förre* fallet blir det *formella* kompetensvillkoret tillhörigheten till kyrkan och det *reella* den ådagalagda skickligheten. I det *senare* fallet blir det *formella* kompetensvillkoret likaledes tillhörighet till kyrkan, men det *reella* förutom ådagalagd skicklighet sökandens ställning till innehållet i kyrkans bekännelseskrifter.

Vill man sålunda i bestämmelsens kompetensfordran inlägga den *förre* betydelsen, så kunna endast de sökande förklaras kompetenta, som råka vara medlemmar av statskyrkan. Alla andra uteslutas, huru stor deras skicklighet än må vara. Vill man åter i bestämmelsen inlägga den *senare* betydelsen, så kunna endast de sökande förklaras kompetenta, som icke blott formellt tillhöra kyrkan utan även därjämte försanthålla innehållet i kyrkans bekännelseskrifter.

Sunda förnuftet säger, att i vilkendera bemärkelsen bestämmelsen än fattas, den blir en absurditet. Ty lika orimligt som det är att, därest fordran på ett försanthållande av kyrkans lära icke är kompetensvillkor, likväl kräva tillhörighet till kyrkan, lika orimligt är det att t. ex., när det gäller lärarebefattning i teologi, ens ett ögonblick söka upprätthålla skenet av den vetenskapliga skicklighetens betydelse, därest man förhandsbinder forskningens frihet på ett sådant sätt, att forskningsresultatet icke får komma i konflikt med innehållet i kyrkans bekännelseskrifter. Tillträdet till lärarebefattningar vid statens universitet och skolor får icke vara ett monopol för medlemmarne av statskyrkan och naturligtvis ännu mindre ett monopol för de statskyrkans medlemmar, som försanthålla innehållet i kyrkans bekännelseskrifter. I vartdera fallet är den rätt till fri tävlan, som särskilt på vetenskapens område måste omutligt hävdas, på ett otillbörligt sätt kränkt.

Gällande lag gör det visserligen till ett tvång för en svensk medborgare att tillhöra något religiöst samfund, men den gör det icke till ett tvång att tillhöra just statskyrkan.

Men då så är, får regeringsformen icke innehålla bestämmelser, som för icke kyrklig levnadsbana kräva tillhörighet till kyrkan. Ty dylika bestämmelser ställa med nödvändighet i många fall medborgaren under ett *faktiskt tvång* att tillhöra statskyrkan.»

Motiveringen i herr Möllers motion är av följande lydelse:

»I regeringsformens § 4 angivas de kvalifikationer, som krävas av statsråden, sålunda, att Konungen till statsråd må kalla och utnämna »kunniga, erfarna, redliga och allmänt aktade, infödda svenska män av den rena evangeliska läran». Det framgår härav att statsråden måste besitta tre, eller kanske rättare fyra olika slags kvalifikationer: kunnighet och erfarenhet, som hänföra sig till det intellektuella området, redlighet, som hänför sig till det moraliska området, svenskheten, den nationella kvalifikationen, och slutligen renlärlighet i trossaker, en religiös kvalifikation.

*Herr Möllers
motion.*

Självklart är att av statsråden måste krävas vissa intellektuella egenskaper, som garantera att de med förstånd och insikt förvalta sina ämbeten, vissa moraliska egenskaper, som garantera att statens affärer skötas på ett hederligt sätt; likaså måste det naturligtvis krävas, att statsråden äro svenska män. Men lika självklart som allt detta är, lika svårfattligt är det för många människor, att statsråden nödvändigtvis skola vara religiösa och icke blott det utan till och med vara anhängare av en viss bestämd bekännelse-riktning.

Den omständigheten, att en person är anhängare av den rena evangeliska läran, torde icke i allmänhet i vår tid anses berättiga till någon företrädesrätt, åtminstone icke i världsliga ting. Men i sin nuvarande avfattning gör grundlagen uppenbarligen statsrådsämbetena till monopol för lutheraner.

Vid ministerskiften granskas och vägas i den offentliga diskussionen sådana personer, som ifrågasättas till statsrådsposter, ur alla möjliga synpunkter, och denna granskning är med vårt starkt utvecklade partiväsen alltid mycket vass och absolut osminkad. Likväl torde det strängt taget aldrig numera förekomma, att vederbörandes ställning i trossaker bringas på tal i syfte att omintetgöra en statsråds-kandidatur. Möjligen kan det påvisas, att någon tidning, som tagit till speciell uppgift att kämpa för religiösa intressen, kritiserat en ifrågasatt ecklesiastikministers hållning till religionen, men i den stora politiska pressen torde man förgäves få leta efter dylika synpunkter. Detta synes oss utgöra ett ganska tillförlitligt bevis därför, att den allmänna meningen är fullständigt likgiltig för statsrådets trosbekännelser, och att alltså grundlagens krav i fråga om den rena evangeliska läran icke numera har stöd hos någon mera utbredd

opinion. Helt naturligt för övrigt. De övertygade bekännarna av den *rena* evangeliska läran torde vara ganska få; bland personer, som kunna tänkas ifrågakomma till statsrådsposter, rent av så få, att om kravet skulle i verklig mening upprätthållas, så kan det betvivlas, att vi överhuvud skulle kunna erhålla en kompetent regering.

Grundlagens bud anses icke kräva, att nykallade statsråd skola underkastas förhör i trons huvudstycken, ehuru detta torde vara den enda möjliga utvägen att utröna, huruvida de verkligen omfatta den *rena* evangeliska läran. Man har nöjt sig med att tolka grundlagens ord som en föreskrift, att statsråden skola vara medlemmar av statskyrkan.

Statskyrkan har emellertid, som allmänt känt är, inom sig en betydande kontingent notoriska hedningar och ännu flera, som hysa helt andra meningar i bekännelsefrågor än den *rena* evangeliska lärans. Tillhörighet till statskyrkan utgör sålunda på intet sätt en garanti för att grundlagens bud bliva i anda och sanning efterföljda. Tvärtom torde man ha rätt att anse denna tolkning som ett klart bevis för omöjligheten att upprätthålla kravet på statsrådets renlärlighet. Tolkningen innebär i själva verket, att i denna sak formen är allt, innehållet intet.

Staten kräver i övrigt icke renlärlighet af några andra ämbetsmän än präster och sådana, som meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap. Regeringsformens § 4 avser dock icke att göra statsrådsämbetena till ett privilegium för präster och kristendomslärare, vilket måhända någon härav skulle frestas att tro. Det kan naturligtvis vara en viss reson i att ålägga prästerna bekännelse tvång, så länge statskyrkan består; att begära dylikt tvång av teologiska lärare i allmänhet kan säkerligen icke på rimligt sätt motiveras, men statsrådets jämställdhet med präster och kristendomslärare i avseende på bekännelse tvånget synes fullkomligt meningslöst.

De skäl, som kunna ha förelegat i gången tid att utesluta judar, katoliker och muhammedaner från möjligheten att bli statsråd, ha alldeles ingen bärighet numera. Religionsstridernas tid, i deras form av statliga maktstrider, torde vara definitivt förbi. Religionsfrihetens grundsats tränger långsamt men oemotståndligt fram till herravälde i trossaker. Samhället bör utan tvekan dra de därav följande slutsatserna för sin lagstiftning. Uppenbart är att grundlagens bud om renlärlighet för statsråd kränker religionsfrihetens grundsats, och denna grundsats är dock en av de vackraste frukterna av en utvecklad kultur.

Om man invänder, att religionsfriheten kränkes blott i form men icke i sak, så är detta för det första icke alldeles sant och för det andra är

invändningen ett erkännande, att stadgandet saknar fog. Ty vad intresse samhället kan ha att upprätthålla en kränkning i form och samtidigt förklara, att kränkning icke bör eller får ske i sak, lär ingen förnuftig människa kunna fundera ut.

Så snart man medgiver, att man på grund av tolkningen av ifrågasatt bestämmelse i grundlagen kan få både öppna religionsfiender och metodister, baptister och andra frireligiösa till statsråd, så har man erkänt, att bestämmelsen är ett laglik. Det torde emellertid vara ett verkligt samhällsintresse, att laglik icke tolereras i grundlagen. För att kunna upprätthålla den särskilda vördnad, med vilken man vill omgiva grundlagen, måste dennas bestämmelser kunna tillämpas både enligt sin anda och sin bokstav. Någon aktning för en grundlag, som börjar förlora kontakten med det levande livet, torde icke i längden kunna urgeras, såvitt man icke inskränker sig till att begära den aktning, som tillkommer ärevärdiga historiska dokument. Följaktligen är det angeläget, att grundlagens bud hållas tidsenliga. Föråldrade bestämmelser böra utmönstras och grundlagens utveckling följa tidens allmänna utveckling.

År 1913 väcktes motioner i här behandlade ämne i första kammaren av professor *Helge Bäckström* och i andra kammaren av borgmästaren *Carl Lindhagen*. Motionerna blevo på yrkande av konstitutionsutskottet avslagna med hänvisning till, att den ifrågasatta ändringen även krävde ändring i grundlagens § 28, där det bestämmes, att endast den, som tillhör den rena evangeliska läran, kan få deltaga »i handläggning eller avgörande av fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan», och dels att riksdagen år 1909 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt utredning om dissenters ställning i vårt land, och denna utredning otvivelaktigt skulle syssla även med här ifrågasatt fråga.

Vad det förra argumentet angår, synes intet hinder rimligen kunna resas däremot, att återopade bestämmelse i regeringsformens § 28 ändras samtidigt med strykningen av renlärighetskravet i § 4, ty bibehållandet av statsrådets beaktelsesvång kan icke gärna enbart motiveras därmed, att statsråden i vissa fall måste handlägga ärenden, som angå statskyrkan. I och med det att tillhörigheten till statskyrkan är § 4:s verkliga innebörd, står alltid kyrkan den risken, att dess ärenden bli handlagda av människor av annan faktisk tro än den rena evangeliska lärans. Kyrkan är alltså icke skyddad vare sig mot att religionsfiender eller religionslikgiltiga få i egenskap av statsråd syssla med dess angelägenheter, och då synes det verkligen vara av alldeles underordnad vikt, huruvida statsråden formellt fylla kravet att tillhöra den rena evangeliska läran eller ej.

Vad argumentet nummer två angår, synes dess bärighet icke större än det förras, ty icke lägger ett beslut om upphävande av nämnda bestämmelse hinder i vägen för en utveckling i överensstämmelse med tidens krav av hela dissentersfrågan, men däremot är det meningslöst att med åberopande av en gammal riksdagsskrivelse hindra en ändring, vars sakliga riktighet är insedd och erkänd.»

Historik.

Enligt 1809 års regeringsform i dess ursprungliga lydelse skulle alla civila ämbetsmän och domare vara av den rena evangeliska läran. I den mån religionsfrihetens princip under 1800-talets lopp trängde igenom, framkommo förslag om ändring i denna bestämmelse. Sedan ett mindre väsentligt undantag från den allmänna regeln beslutats vid riksdagen 1862—63, genomfördes vid 1870 års riksdag den ordning i ifrågavarande hänseende, som ännu är gällande.

Denna ordning innebär, att rättigheten att bekläda ämbeten och tjänster utsträckts till bekännare av annan kristen troslära än den rena evangeliska, ävensom till bekännare av den mosaiska trosläran. Från denna allmänna regel gälla emellertid vissa undantag. För det första skola, jämlikt föreskrift i § 4 regeringsformen, *statsrådets ledamöter* vara av den rena evangeliska läran. För det andra kan till *prästerligt ämbete* endast den utnämnas, som bekänner nämnda troslära. Enahanda bestämmelse gäller för det tredje beträffande *andra tjänster, varmed är förenat åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap*. För det fjärde är konungens rätt att till *lärarebefattningar vid universiteten såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom till läkarebefattningar kalla utländske män* av sällsynt skicklighet begränsad genom villkoret, att den kallade skall bekänna den rena evangeliska läran. Yttermera är i regeringsformen meddelad föreskrift därom, att ingen, som ej tillhör den rena evangeliska läran, må såsom *domare eller innehavare av annan tjänst deltaga i handläggning eller avgörande av fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan*.

I nu återgivna bestämmelser hava vid flere tillfällen förändringar ifrågasatts i syfte att i olika hänseenden lindra det bekännelse tvång för statens ämbets- och tjänstemän, som de innefatta.

Själva den grundläggande regeln, om tillhörighet till kristen eller mosaisk troslära såsom villkor för beklädande av statstjänst, har vid två tillfällen varit föremål för ändringsförslag. I samband med en framställning om sådan ändring av den s. k. dissenterlagen, att medlem av svenska

statskyrkan, som omfattat främmande lära, skulle äga att ur kyrkan utträda utan skyldighet att ovillkorligen övergå till något annat trossamfund, hemställd nämligen herr Arnoldson vid 1882 och 1885 års riksdagar om sådan ändring i § 28 regeringsformen, att orden »bekännare av annan kristen troslära ävensom av den mosaiska» måtte utbytas mot orden »även sådana personer, som icke bekänna sig till denna lära». Förslagen blevo båda gångerna av konstitutionsutskottet avstyrkta och av riksdagen avslagna. Frågan om ändring i § 28 regeringsformen i nu berörda hänseende har ej sedan dess förevarit. Dock förtjänar det i detta sammanhang omnämnas att, då den av herr Arnoldson väckta och vid flere senare tillfällen återupptagna frågan om rätt till utträde ur svenska statskyrkan utan uppgiven avsikt att övergå till annat trossamfund, omsider 1909 föranledde ett riksdagens beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t, detta skedde i sådan form, att utredning begärdes icke blott »under vilka villkor det må kunna tillåtas medlem av svenska kyrkan att, även utan uppgiven avsikt att övergå till annat trossamfund, utträda ur kyrkan», utan även »huru gällande lagstiftning lämpligast må kunna ändras därhän, att främmande trosbekännare och de, som anmält sig till utträde ur kyrkan, ej på grund därav uteslutas från rätt att deltaga i avgörandet av frågor, som icke prövas vara av beskaffenhet att böra allenast av kyrkans medlemmar handläggas».

I regeringsformens bestämmelser om undantag från den allmänna regeln om tillhörighet till kristen eller mosaisk troslära såsom villkor för beklädande av statstjänst hava allenast vid ett tillfälle, nämligen vid 1913 års riksdag, ändringar ifrågasatts. Det föreslogs nämligen då dels av herrar Bäckström och Lindhagen, att bekännelse tvånget för statsråd skulle bortfalla, dels av herr Lindhagen, att enahanda ändring skulle vidtagas beträffande utlänningar, som kallas till vissa svenska ämbeten, dels av herr Oscar Olsson, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vilken utsträckning villkoret att tillhöra den rena evangeliska läran må kunna bortfalla för de ämbeten och tjänster, som omnämnas i § 28 av regeringsformen, och till riksdagen inkomma med de förslag, till vilka denna utredning kan giva anledning.

Konstitutionsutskottet, som till samtidig behandling upptog samtliga dessa förslag, förklarade sig i frågan om bekännelse tvång för statsrådets ledamöter dela den av motionärerna uttalade meningen. Det läte ur principiell synpunkt näppeligen försvara sig att för statsrådsämbetena fasthålla en fordran, som eljest i stort sett övergivits. Det stämde ock

enligt utskottets mening bäst överens med den allmänna uppfattningen i våra dagar, att ingen må till följd av sin religiösa övertygelse utestängas från ett ämbete, för vars beklädande han i övrigt innehar de nödiga kvalifikationerna, såvida icke ämbetet är direkt förenat med handläggning eller avgörande av frågor som angå religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan. Till sagda principiella skäl komme ock den omständigheten, att det ur praktisk synpunkt måste anses betydelsefullt, att vid statsrådsämbetenas tillsättande valet av personer kan ske inom en så vid krets som möjligt. Utskottet anmärkte även att, efter vad en i utlåtandet intagen utredning angående lagstiftningen i berörda hänseende i vissa främmande länder gäve vid handen, de därstädes omnämnda lagstiftningarna, med undantag för den i Norge gällande, icke hade någon motsvarighet till vår för statsrådets del gällande konfessionsklausul.

Det var emellertid enligt utskottets mening uppenbart, att den ifrågasatta förändringen icke kunde genomföras genom att, på sätt motionärerna föreslagit, utan vidare borttaga nämnda klausul i 4 § regeringsformen (jämte tillhörande bestämmelse i 28 §). En dylik förändring borde till en början betraktas i samband med reglerna för regeringsärendens behandling i statsrådet. Å ena sidan föreskreve 8 § regeringsformen, att statsrådets samtliga ledamöter, där de icke äga laga förfall, skola övervara alla mål av synnerlig vikt och omfattning, som i statsrådet förekomma, samt att i intet fall beslut må i statsråd fattas, utan att minst tre av statsråden, utom vederbörande föredragande, äro tillstädes. Å andra sidan stadgade 28 §, att bekännare av annan troslära än den rena evangeliska icke må såsom domare eller innehavare av annan tjänst deltaga i handläggning eller avgörande av fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan. Därest nu den för statsråd föreskrivna skyldigheten att tillhöra den evangelisk-lutherska trosbekännelsen bortföle, skulle enligt utskottets mening fall lätteligen kunna inträffa, i vilka konflikt mellan nyssnämnda stadganden måste uppstå. Om i statsrådet intoges män, som icke tillhörde sagda trosbekännelse, så kunde dessa icke deltaga i behandlingen av berörda frågor. Ett liknande förhållande kunde ock inträffa i de fall, då statsrådet i enlighet med 39—43 §§ regeringsformen hade att tjänstgöra såsom regering. Härtill komme, att själva grunderna för tillhörighet till statskyrkan och därav härflytande medborgerliga rättigheter i allmänhet under den närmaste framtiden kunde väntas komma under omprövning. Utskottet hänvisade härutinnan till den ovan berörda skrivelse, som riksdagen 1909 avlät till Kungl. Maj:t

Omedelbart hänvisades i denna skrivelse visserligen endast till de ur statskyrkan utträdandes rätt att deltaga i vissa kommunala avgöranden. Men givetvis måste det resultat, vartill den av riksdagen begärda utredningen kunde komma att leda, bliva av den största betydelse för de utträdandes medborgerliga rättigheter också i övrigt, alltså även för deras tillträde till statens ämbeten. Och i samband därmed måste tydligen samtliga grundlagens bestämmelser rörande de krav, som i konfessionellt hänseende ställas på svenska medborgare för tillträde till statens ämbeten, således även till statsrådsämbetena, komma under omprövning. Då frågan följaktligen i alla händelser inom den närmaste framtiden kunde förväntas bliva föremål för behandling samt det ej kunde anses lämpligt, att densamma företoges till avgörande, innan det vidsträcktare spörsmålet om rätt till utträde ur statskyrkan och dess konsekvenser kunde helt överblickas, fann sig utskottet icke böra tillstyrka någon särskild framställning till Kungl. Maj:t med anledning av de förevarande motionerna i nu avhandlade del.

Vad därefter angick frågan om den vid utlänningars kallelse till svenskt ämbete gällande konfessionsklausulen, ansåg utskottet åtskilliga principiella skäl tala för ifrågavarande klausuls borttagande. Det vore värt beaktande, att det vid dennas tillkomst näppeligen varit avsett att i omhandlade hänseende uppställa andra och strängare fordringar på utlänning än på svensk undersåte, utan att stadgandet på sin tid vore en naturlig och nödvändig konsekvens av den ståndpunkt, som lagstiftningen då i allmänhet intoge, och enligt vilken alla, även inländska, civila ämbetsmän måste tillhöra den evangelisk-lutherska trosläran. Bristen på överensstämmelse mellan de för svenska undersåtar och för utlänningar gällande regler hade uppstått först sedermera, då religionstvånget för de förras del mildrades, utan att motsvarande lättnader genomfördes beträffande de senare. Å andra sidan måste det enligt utskottets mening erkännas, att knappast något praktiskt behov ditintills gjort sig gällande av vidgat tillträde för utlänning till svensk statstjänst. Tvärtom vore det uppenbart, att det senaste århundradets utveckling av svensk vetenskaplig och konstnärlig odling lett därtill, att dylikt inkallande av utlänning endast i rena undantagsfall kunde anses vara av omständigheterna påkallat. Vid sådant förhållande, och då, efter vad erfarenheten från senare tid givit vid handen, hos utländska vetenskapsmän en ökad benägenhet framträtt att söka förvärva beställningar vid våra universitet, borde givetvis en fråga, som kunde sägas gå ut på att för dem underlätta tillträde till svenska lärarebefattningar, behandlas med en viss försiktighet. Slutligen vore att märka, att

det alltid stode öppet för en utlänning, vilken på allvar ville bliva medlem av det svenska samhället, att efter naturalisation komma i åtnjutande av fulla medborgerliga rättigheter. Just för fall av här ifrågavarande slag, då det gällde utlänning, som gjort sig känd för utmärkt skicklighet i vetenskap eller konst, hade ock vederbörande möjlighet att tidigare, än eljest i regel kunde ske, förvärva svensk medborgar rätt. I varje fall syntes det utskottet, att, då, såsom förut påpekats, 28 § regeringsformen under alla omständigheter inom den närmare framtiden kunde väntas bliva föremål för lagstiftarens uppmärksamhet, tillräckliga skäl knappast föreläge att under dåvarande förhållanden vidtaga någon ändring. På grund av vad sålunda anförts, avstyrkte utskottet herr Lindhagens motion i ifrågavarande del.

Vad slutligen angick herr Olssons yrkande, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning av frågan, huruvida och i vilken omfattning villkoret att tillhöra den rena evangeliska läran kan bortfalla för de ämbeten och tjänster, som omnämnas i 28 § regeringsformen, hänvisade utskottet allenast till vad utskottet i anledning av övriga förslag yttrat. Vad som därutinnan anförts, ägde i tillämpliga delar giltighet även för det av herr Olsson framställda yrkandet, vilket därför av utskottet avstyrktes.

Båda kamrarna beslöto till alla delar i överensstämmelse med konstitutionsutskottets hemställan.

*Utskottets
yttrande.*

Av det allmänna spörsmålet, huruvida och i vilken utsträckning tillhörighet till den rena evangeliska läran bör gälla såsom villkor för beklädande av statens ämbeten, hava i nu förevarande motioner två olika delar upptagits till behandling. Herr Möller har föreslagit bekännelse-tvångets bortfallande för statsrådets vidkommande. Med hänsyn tagen till den av konstitutionsutskottet 1913 framhållna omständigheten, att en ändring i nu berörda hänseende av § 4 regeringsformen skulle kunna medföra konflikter mellan denna § i dess nya lydelse och stadgandet i § 28 regeringsformen om tillhörighet till den rena evangeliska läran såsom villkor för behörighet att handlägga vissa ärenden, hava motionärerna emellertid ej föreslagit omedelbar lagändring utan allenast hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till erforderliga ändringar i §§ 4 och 28 regeringsformen. I motiveringen ifrågasattes, huruvida icke samstämmighet mellan de båda stadgandena lämpligast kan ernås därigenom, att även i det sistnämnda någon ändring vidtages. Herr Engbergs förslag går därpå ut, att bekännelse-tvånget skulle bortfalla för sådana tjänster (med undantag för de prästerliga), med

vilka är förenat åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap.

Beträffande frågan om den för statsrådets ledamöter gällande konfessionsklausulen kan utskottet i vissa hänseenden åtnöja sig med att hänvisa till vad konstitutionsutskottet 1913 härom uttalade. Utskottet delar sålunda den meningen, att den ifrågavarande klausulen varken ur principiell eller praktisk synpunkt kan försvaras. På sätt 1913 års konstitutionsutskott närmare utvecklat, torde emellertid en ändring i nu berörda hänseende av § 4 regeringsformen icke kunna äga rum utan att hänsyn samtidigt tages till vissa bestämmelser i § 28 regeringsformen. — I den av nämnda års konstitutionsutskott uttalade uppfattningen, att ifrågavarande spörsmål tills vidare borde vila i avvaktan på resultatet av den utredning, som kunde föranledas av riksdagens 1909 avlätna skrivelse om rätt till utträde ur svenska kyrkan utan uppgiven avsikt att ingå i annat trosamfund, kan utskottet däremot icke instämma. Såvitt utskottet har sig bekant, har merberörda riksdagsskrivelse ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. I denna för nio år sedan avlätna skrivelse kan utskottet således icke se något hinder för att nu upptaga frågan om genomförandet av en reform, vars behövlighet stod klar redan för 1913 års konstitutionsutskott och sedan dess framträtt i ännu starkare belysning. På grund av vad sålunda anförts, har utskottet intet att invända mot det av herr Möller framlagda skrivelseförslaget.

I princip har utskottet icke heller någonting att erinra mot herr Engbergs förslag angående bekännelsetvångets avskaffande för vissa lärarebefattningars vidkommande. Utskottet vill erinra, att ifrågavarande stadgande äger synnerligen stor praktisk räckvidd. Det gäller för lärarebefattningar vid de teologiska fakulteterna, för alla lärarebefattningar vid läroverk och gymnasier, i vilka ingår skyldighet att undervisa i kristendom, för det stora flertalet folkskollärarebefattningar och för alla lärarebefattningar vid seminarier. Om innebörden av det krav på »bekännelse», som stadgandet uppställer, hava två olika meningar yppats. Stadgandet har för det första uppfattats så, att kravet i regel skulle vara uppfyllt genom formell tillhörighet till kyrkan. Om det så tolkas, motsvarar det på intet sätt det syftemål, som föranlett dess intagande i regeringsformen: den formella tillhörigheten till kyrkan garanterar givetvis ingalunda den bekännelsetrohet, som lagstiftaren önskat hos dem, som skola meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap. I och för sig ändamålslost leder stadgandet i denna tolkning allenast därhän, att personer, som av samvetsbetänkligheter föranletts att utträda ur kyrkan, försätts i

en mindre gynnad ställning än de, som ehuru helt främmande för kyrkans åskådning kvarstanna i densamma. Starka skäl föreligga således, om denna tolkning är riktig, för den ifrågavarande klausulens avskaffande. En dylik åtgärd synes utskottet så mycket mera påkallad, som vid sidan av den nu angivna även en annan uppfattning av stadgandets innebörd gjort sig gällande såväl vid dettas praktiska tillämpning som i den offentliga diskussionen. Man har nämligen för det andra i det samma velat inlägga en fordran på inre tillhörighet till kyrkan och gjort gällande, att den, som icke bekände sig till de av kyrkan uppställda lärosatserna, vore obehörig att bekläda de tjänster, som i stadgandet avses. Så tolkat kan stadgandet enligt utskottets mening icke i vår tid upprätthållas. I och för sig ohållbart i belysning av den friare riktning, som alltmer gör sig gällande inom teologisk forskning och vetenskap, blir stadgandet i denna tolkning särskilt orimligt beträffande sådana tjänster (i synnerhet folkskollärare- och seminarieläraretjänster), i vilka åliggandet att meddela undervisning i kristendom utgör endast en mindre del av de till tjänsten hörande uppgifterna. Alldeles oavsett huruvida sistnämnda tolkning är den riktiga eller ej, anser utskottet redan den omständigheten, att en dylik tolkning faktiskt alltjämt understundom förekommer, utgöra ett ytterligare skäl för en ändring i den av herr Engberg föreslagna riktningen.

Utskottet finner sig likväl icke kunna tillstyrka herr Engbergs förslag om omedelbart genomförande av en grundlagsändring i nu berörda hänseende. Frågan om bekännelsetvånget för statsråd har av utskottet ansetts böra föranleda en begäran hos Kungl Maj:t om utredning, och det av herr Engberg väckta förslaget synes vara av beskaffenhet att böra på sådant sätt handläggas, att de båda nära sammanhörande frågorna bliva i ett sammanhang prövade. Den utredning av de båda frågorna, som sålunda enligt utskottets mening bör företagas, skulle enligt vad nu anförts komma att omfatta de två ojämförligt viktigaste av de fall, där enligt utskottets mening det i regeringsformen stadgade tvånget att tillhöra den rena evangeliska läran bör bortfalla. Det torde emellertid vara anledning att till övervägande även upptaga de övriga stadganden av ifrågavarande art, som innefattas i § 28 regeringsformen, och att således i ett sammanhang pröva spørsmålet, i vilken utsträckning merberörda tvång bör kvarstå för de olika ämbeten och tjänster, som i §§ 4 och 28 regeringsformen omförmälas.

På grund av vad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, i vilken utsträckning villkoret att tillhöra den rena evangeliska läran må kunna bortfalla för de ämbeten och tjänster, som omnämnas i §§ 4 och 28 regeringsformen, och till riksdagen inkomma med de förslag, till vilka utredningen kan föranleda.

Stockholm den 14 mars 1918.

På konstitutionsutskottets vägnar:

VIKTOR LARSSON.

Reservationer

dels av herrar *Clason, Bellinder, von Geijer, greve Alexander Hamilton, Meurling, Olsson i Broberg* och *Sundberg*, vilka anförde:

De föreliggande motionerna likasom åtskilliga andra vid denna riksdag väckta, avse att i grund förändra det hävdvunna förhållandet mellan stat och kyrka i Sverige.

I den ena åsyftas, att medan Konungen såsom statskyrkans överhuvud alltjämt skall vara av den rena evangeliska läran, samma förpliktelse icke vidare skulle gälla statsråden. Oegentligheten härav framgår redan därav, att statsrådet enligt §§ 39—42 regeringsformen i vissa fall har att utöva riksstyrelsen med (i allt väsentligt) konungslig makt och myndighet, och att enligt § 43 dess medlemmar kunna förordnas att såsom tillförordnad regering avgöra regeringsärenden. Då följaktligen statsrådet i alla dessa fall handlar i konungens stad och ställe, kan det, såsom redan 1867 års konstitutionsutskott framhöll, icke vara lämpligt att inträde däri skulle vara medgivet andra troslärors bekännare.

Därtill kommer jämväl den i § 28 regeringsformen införda föreskriften, att icke någon, som ej tillhör den rena evangeliska läran, må »såsom domare eller innehavare av annan tjänst deltaga i handläggning eller avgörande av fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning

eller befordringar inom den svenska kyrkan». Skall, såsom naturligt är, denna grundsats upprätthållas, omöjliggör även den att använda främmande trosbekännare såsom statsråd. Enligt § 8 regeringsformen skola nämligen statsrådets samtliga ledamöter, som ej äga laga förfall, öfvervara alla mål av synnerlig vikt och omfattning, varjämte i de fall, då riksstyrelsen jämlikt §§ 39—42 regeringsformen föres av statsrådet, »skola dess samtliga ledamöter, där de icke äga laga förfall, vara närvarande och rösta.»

Redan av dessa skäl framgår, att den i nu berörda motion föreslagna ändringen icke kan genomföras utan att rubba bestämmelser, som äro grundläggande för vår författnings stadganden angående förhållandet mellan kyrka och stat.

Den andra av nu förevarande motioner påyrkar borttagande ur § 28 regeringsformen av dess föreskrift att — jämte vad som gäller prästerliga tjänster — även »till annan tjänst, varmed är förenat åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap, kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran». Ett bifall härtill skulle själfvallet innebära en fullständig sekularisering av undervisningen i kristendom, en åtgärd, som enligt vår övertygelse varken är förenlig med statskyrkans upprätthållande, gagnelig för vårt undervisningsväsende eller överensstämmande med vårt folks uppfattning i dessa frågor.

I detta sammanhang må slutligen även erinras att 1909 års riksdag i skrivelse till konungen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, under vilka villkor det må kunna tillåtas medlem av svenska kyrkan att, även utan uppgiven avsikt att öfvergå till annat trossamfund, utträda ur kyrkan, ävensom huru gällande lagstiftning må kunna ändras därhän, att främmande trosbekännare och de, som anmält sig till utträde ur kyrkan, ej på grund därav uteslutas från rätt att deltaga i avgörandet av frågor, som icke prövas vara av beskaffenhet att böra allenast av kyrkans medlemmar handläggas. För så vitt motionärernas förslag skulle åsyfta frågor av sistnämnda beskaffenhet, har alltså utredning redan begärts om spörsmålet.

Vi hava på dessa grunder hemställt om avslag på motionerna;

dels av herrar *von Mentzer* och *Räf*, vilka anförde:

Våra förfäder hava i vårt älskade fosterland och dess samhällsordning åt oss överlämnat ett stort och härligt arv. Den dyrbaraste klenoden i detta arv är den rena evangeliska läran. I striderna för denna hava de givit sina liv och sitt blod. För att även för framtiden bevara denna klenod hava de i våra grundlagar infört stadganden, vilkas rubbning skulle vara av mycket ödesdiger art. Då nu emellertid allvarsamma försök göras

att åstadkomma dylik rubbning, vill man stödja dessa försök genom att hänvisa till det, som man kallar »sunt förnuft» och »vetenskaplig forskning». Vid tanken härpå framställer sig av sig självt den frågan, huruvida det icke är skäl att ihågkomma, huru det mer än en gång blivit ådagalagt, att det, som velat giva sig sken av »sunt förnuft» och »vetenskaplig forskning», varit vacklande och vilseledande, under det att Guds Ord och löfte visat sig vara det, som består och som skänker kraft åt de personer och stater, vilka vidbliva detsamma.

På grund härav ävensom av de skäl, som anförts i den av herr Clason m. fl. framlagda reservation, hemställa vi om avslag å motionerna.
